Tom 17/2025, ss. 339-356
ISSN 0860-5637
e-ISSN 2657-7704
DOI: 10.19251/rtnp/2025.17(15)
www.rtnp.mazowiecka.edu.pl

Julia Wrzeszcz
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy Wydział Pedagogiki
julia_wrzeszcz03@wp.pl
ORCID ID: 0009-0003-0285-9732

Trudności i możliwości rodziców zastępczych

Difficulties and opportunities of foster parents

Streszczenie
Artykuł, którego tematem przewodnim są trudności i możliwości rodziców zastępczych ukazuje porażki i powodzenia nieodzownie związane ze sprawowaniem rodzicielstwa zastępczego. Tekst porusza kwestie trudności wychowywania dziecka pochodzącego z rodziny dysfunkcyjnej, jak i występujące kłopoty dnia codziennego, wynikające z objęcia pieczy zastępczej nad podopiecznymi. W poniższym artykule znajdziemy również odpowiedź na temat możliwości oraz istniejących form wsparcia, którymi dysponują rodzice zastępczy.

Słowa kluczowe: rodzina zastępcza, piecza zastępcza, podopieczny, dysfunkcje, możliwości

Abstract
The article, whose main theme is the difficulties and possibilities of foster parents, shows the failures and successes inseparably connected with foster parenting. The text discusses the difficulties of raising a child from a dysfunctional family, as well as the everyday problems that arise from taking care of the wards. The following article also provides answers concerning the possibilities and existing forms of support available to foster parents.

Keywords: foster family, foster care, ward, dysfunctions, opportunities

Wprowadzenie

W dzisiejszych czasach coraz częściej słyszy się o formie opieki i wsparcia, jaką jest rodzina zastępcza. To właśnie dzięki pomocy oferowanej przez osoby decydujące się zostać opiekunem zastępczym dzieci z rodzin niewydolnych wychowawczo mają szansę na pełniejsze i godniejsze życie. Zadaniem pieczy zastępczej są działania nastawione na dobro dziecka, które zostało niejednokrotnie zachwiane w najważniejszym dla człowieka środowisku, jakim jest rodzina. To właśnie w pieczy dziecko na nowo uczy się funkcjonowania w każdym aspekcie życia, a rodzicielstwo zastępcze daje dziecku możliwości, których nie zapewniało dysfunkcyjne środowisko biologiczne. Do zadań opieki zastępczej należy wsparcie dziecka w obliczu występujących trudności i pomoc w niwelowaniu czynników ryzyka wyniesionych z rodziny, która nie zaspokajała najważniejszych potrzeb dziecka. Do czynników ryzyka zalicza się stosowaną przez rodziców przemoc zarówno fizyczną, jak i psychiczną wobec dziecka, nadużywanie alkoholu lub środków psychotropowych wiążących się nieodzownie z zaburzeniem relacji na linii rodzic-dziecko, jak i zaburzeniem poczucia bezpieczeństwa w rodzinie. Rodzice zastępczy także spotykają na swojej drodze przeciwności losu i kłopoty, z którymi muszą się zmierzyć. W artykule przedstawione zostaną rezultaty badawcze skupiające się wokół doskwierających rodzicom zastępczym trudnościom. Prezentowane ustalenia badawcze bazują na wynikach badań przeprowadzonych w ramach pracy dyplomowej.

Trudności wynikające z pełnienia funkcji rodzica zastępczego nad dziećmi pochodzącymi z rodzin niewydolnych wychowawczo

Przejęcie funkcji wychowawczej przez osoby pełniące pieczę zastępczą jest nie lada wyzwaniem, z którym decydują się zmierzyć rodzice zastępczy na podstawie spełnienia szeregu wymogów związanych z nabyciem uprawnień opiekuna zastępczego. Opiekunowie zastępczy zmagają się z najważniejszym i zarówno najtrudniejszym zadaniem, jakim jest proces wychowania dziecka, a trudna przeszłość wychowanka stanowi dla nich dodatkowe utrudnienie.

Jednym z wielu aspektów przysparzających kłopotów są relacje dzieci opiekunów zastępczych z nowo przyjętymi pod pieczę dziećmi. By zapobiec sporom, rodzice zastępczy powinni równomiernie dzielić czas poświęcony domownikom, by żaden z nich nie żywił do siebie urazy, nie pałał do siebie złowrogim nastawieniem i nie rywalizował o względy oraz akceptację rodzica. Częstokroć jednak opiekunowie zastępczy preferują objęcie opieki nad dziećmi ze środowisk dysfunkcyjnych, kiedy ich biologiczne potomstwo osiągnie odpowiedni wiek i zrozumie zaistniałą sytuację, bądź kiedy to ich dzieci nie mieszkają już w domu rodzinnym [Ruszkowska, 2013].

Wychowanek trafiający pod opiekę pieczy pozbawiony jest poczucia bezpieczeństwa i stabilizacji, co bezpośrednio oddziałuje na jego zdrowie psychiczne. Sytuacja, w której znajduje się dziecko stanowi trudność zarówno dla niego, jak i nowych opiekunów. Istotą pomocy pieczy zastępczej jest zatem zadbanie o to, by prawidłowo wypełniać obowiązki względem dziecka, otoczyć go wsparciem, nawiązać pozytywne relacje, a także wspomóc podopiecznego w sytuacji trudnej, w której się znalazł. Ponadto ważne jest, by dziecko nie odczuło, iż przejęta przez rodziców zastępczych opieka jest formą wyrażania litości względem jego osoby [Kusio, 1998].

Przy wypełnianiu funkcji rodziców zastępczych pojawiają się również trudności związane z kontaktami rodziców

biologicznych z ich potomkiem. Kontakt ten możliwy jest tylko wtedy, gdy sąd wyda na to przyzwolenie. Wówczas zadaniem opiekunów zastępczych jest umożliwienie kontaktów dziecka z jego rodzicami i nadzorowanie, czy podczas spotkań wychowanek jest bezpieczny, a kontakty te nie wpływają na niego w sposób negatywny. Dosyć często natomiast rodzice biologiczni i zastępczy kierują się przeciwstawnymi formami wychowania i sprawowania opieki, co wiąże się z występowaniem między nimi sporów. Warto wspomnieć jednak o tym, iż uzgodniony z pieczą zastępczą kontakt dziecka z jego środowiskiem biologicznym może dążyć do poprawy sytuacji rodzinnej wychowanka, dając mu szansę na stabilizację i wyczekiwany powrót do domu [Ruszkowska, 2013].

W przypadku jednak, kiedy opiekunowie dostrzegą, iż spotkania dziecka z rodzicami biologicznymi nie służą jego dobru, a wręcz przeciwnie, zaburzają jego poczucie bezpieczeństwa, do obowiązków pieczy należy skierowanie sprawy odpowiednim służbom, które podejmą działania związane z ograniczeniem takowych kontaktów [Kodeks rodzinny i opiekuńczy, art. 113 § 3].

Podopieczni trafiający do pieczy zastępczej przejawiają także zróżnicowane trudności m.in. są to: problemy adaptacyjne związane z nową rzeczywistością rodzinną, przejawianie zachowań nieakceptowanych społecznie, występowanie zaburzeń zachowania wiążących się częstokroć z osieroceniem dziecka przez rodziców biologicznych [Kusio, 1998]. Nad tym wątkiem pochylę się w dalszej części artykułu, prowadząc rozważania nad metodami wsparcia i możliwościami pomocy proponowanymi przez opiekunów zastępczych.

Kolejnym wyzwaniem pieczy zastępczej są występujące wśród wychowanków problemy szkolne spowodowane wychowywaniem się w środowisku dysfunkcyjnym. Wyniesione braki wiedzy uwarunkowane są niedbaniem rodziców biologicznych o rozwój poznawczy i edukacyjny swoich dzieci. Dzieci pochodzące z rodzin niewydolnych wychowawczo nie odnoszą sukcesów na tle edukacyjnym, co skutkuje również brakiem wiary w swoje możliwości, poczuciem niższości oraz niską samooceną. Dzieci te wychowywały się dotychczas w ciągłej atmosferze

stresu, nabywając przy tym traumy, co zdecydowanie rzutuje na ich przyszłe życie społeczne, emocjonalne i pogłębia niepowodzenia szkolne. Ważnym zadaniem rodziców zastępczych jest zatem niwelowanie czynników ryzyka, które wpływają degradująco na podopiecznego, zastępując je czynnikami chroniącymi, które wspomagają wychowanka w dalszym rozwoju [Ruszkowska, 2013].

Podsumowując powyższe, w tym miejscu warto przedstawić wyniki raportu badawczego województwa kujawsko-pomorskiego, które ukazują problemy dzieci umieszczonych w niespokrewnionych rodzinach zastępczych. W badaniu respondentami byli rodzice zastępczy. Na 100 osób biorących udział w badaniu 85,1% z nich wypowiedziało się, iż do największych problemów, z którymi zmagają się dzieci umieszczone w pieczy należą problemy natury emocjonalnej, 77,7% respondentów w swoich wypowiedziach zaznaczyło, iż dzieci te często kierują się w swoim życiu kłamstwem, co przysparza wiele problemów, a 75,5% zadeklarowało, iż jedną z kłopotliwych ról odgrywają problemy na tle edukacyjnym i szkolnym [Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu, 2012].

Metodologiczne założenia badań własnych

W tej części artykułu przedstawiony zostanie przedmiot, cel oraz narzędzie wykorzystane w celu pozyskania odpowiedzi na postawione pytania badawcze.

Przedmiotem badań było funkcjonowanie rodzin zastępczych w wypełnianiu roli rodzica zastępczego wobec swoich podopiecznych pochodzących z rodzin niewydolnych wychowawczo.

Kolejno za cel badań wyznaczone zostało poznanie realiów życia codziennego w pieczy zastępczej, w tym również prawidłowości wychowawczych i opiekuńczych. Zweryfikowane zostało również to, w jaki sposób rodzice zastępczy wypełniają swoje codzienne obowiązki względem podopiecznych oraz jak radzą sobie

z napotkanymi trudnościami związanymi z zaistniałą sytuacją rodzinną.

Zatem postawiony problem badawczy brzmiał: Jak rodzice zastępczy sprawują prawidłową opiekę nad dzieckiem pochodzącym z rodziny dysfunkcyjnej? Na potrzeby badawcze wyróżnione zostały również 3 problemy szczegółowe, tj.

1. W jaki sposób wypełniane są obowiązki pieczy zastępczej względem wychowanka?
2. Jak opiekunowie zastępczy spędzają swój czas wolny z podopiecznymi?
3. Jak rodzice pełniący funkcje pieczy radzą sobie z napotkanymi trudnościami życia codziennego?

W próbie badawczej posłużono się metodą sondażu diagnostycznego, wybraną techniką była ankieta, a narzędziem autorski kwestionariusz ankiety, który składał się z 20 pytań. W większości były to pytania zamknięte, ale pojawiła się również przestrzeń na kilka skonstruowanych pytań otwartych, dzięki którym respondenci mieli możliwość udzielenia indywidualnych odpowiedzi, które nie były sugerowane bądź narzucane ze strony badacza. Badanie zostało przeprowadzone w kontakcie z pracownikami i dyrekcją Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Złotowie. Próba badawcza miała zatem charakter diagnostyczny, co jak pisze Marta Guziuk-Tkacz określa się prawidłowo jako rozpoznawczy, który wiąże się z analizowaniem problemów badawczych [Guziuk -Tkacz, 2011]. Dobór respondentów był zaś celowy, co świadczy o tym, iż badacz sam dobiera grupę badawczą na podstawie interesujących go cech danych respondentów [Łobocki, 2007]. Autorskie narzędzie w formie kwestionariusza ankiety trafiło więc do osób pełniących funkcję rodziców zastępczych.

Trudności i możliwości rodziców zastępczych w świetle badań własnych

By przybliżyć towarzyszące rodzicom zastępczym trudności związane z wychowywaniem dziecka z rodziny dysfunkcyjnej,

bazować będę na wynikach badań, których tematem przewodnim była opieka sprawowana przez rodziny zastępcze.

W przeprowadzonym badaniu uczestniczyły 32 osoby pełniące funkcję rodziców zastępczych. Wszyscy respondenci pochodzili z terenu powiatu złotowskiego mieszczącego się w województwie wielkopolskim. Zdecydowaną większość przebadanych stanowiły kobiety – 30, zaś mężczyzn udzielających odpowiedzi odnotowano 2. Autorskie badania zostały przeprowadzone na terenie Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Złotowie.

Poniżej uzyskane rezultaty badawcze.

Tabela 1. Symptomy występujących problemów związanych z obszarami funkcjonowania dziecka zauważalne po objęciu pieczy przez rodziny zastępcze

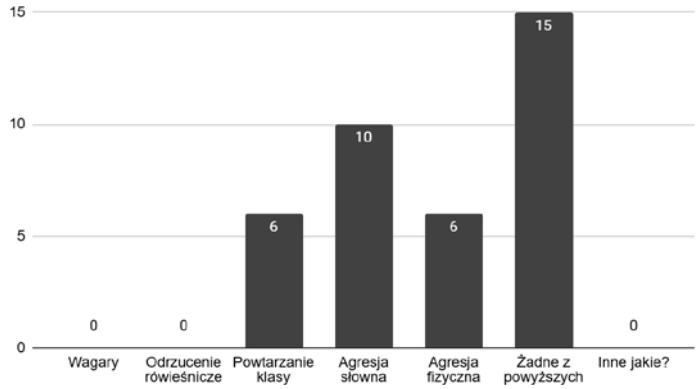
Jak Pani/a zdaniem ma się nastrój wychowanka po objęciu przez Państwa opieki? Czy po objęciu pieczy zastępczej u wychowanka odnotowano jakiekolwiek…		
Zaznaczona przez ankietowanych odpowiedź w kwestionariuszu badawczym	Liczba respondentów wskazująca na daną odpowiedź oraz wartości procentowe przedstawiające odsetek badanych wskazujących na występowanie danego typu problemów	Udzielone odpowiedzi sugerujące występowanie danych symptomów w zakresie funkcjonowania dziecka
problemy związane z funkcjonowaniem fizycznym	10 co stanowi 31,25% wskazań respondentów	– problemy z kręgosłupem – nadwaga – zaniedbania zdrowotne – brak szczepień – siniaki – niezrealizowane wizyty u specjalistów
problemy związane z funkcjonowaniem psychicznym	13 co stanowi 40,63% wskazań respondentów	– depresja – ataki krzyku – nadpobudliwość – samookaleczanie się – lęk separacyjny

problemy związane z funkcjonowaniem społecznym	8 co stanowi 25% wskazań respondentów	– agresja – dystans do otoczenia – problemy związane z nawiązywaniem kontaktów z rówieśnikami – kradzieże – zbyt duża ufność wobec obcych
brak	7 co stanowi 21,88% wskazań respondentów	

Źródło: opracowanie własne.

Przebadani w pytaniu dotyczącym problemów odnotowanych u dziecka po przejęciu pieczy wskazywali najczęściej na trudności związane z funkcjonowaniem psychicznym wychowanka. Na tle problemów ze zdrowiem psychicznym wyróżnili oni towarzyszącą dzieciom depresję, lęk separacyjny, samookaleczanie się, ataki krzyku oraz nadpobudliwość. Kolejno odnotowano problemy związane z funkcjonowaniem fizycznym dzieci tj. występujące na ciele siniaki, zaniedbania zdrowotne, w tym nadwaga oraz brak zrealizowanych szczepień i wizyt u specjalistów. Następnie respondenci przedstawili problemy wiążące się z funkcjonowaniem społecznym. Zaliczyli do nich agresję, dystans do otoczenia, problemy z kontaktami rówieśniczymi, kradzieże oraz zbyt dużą ufność wobec obcych. W związku z powyższymi symptomami uświadamiamy sobie, iż rodzice zastępczy muszą mierzyć się z wyzwaniem w postaci korygowania dysfunkcji psychicznych i społecznych przejawianych przez dzieci oraz pochylić się nad zdrowiem fizycznym wychowanków i wspomóc ich w dotarciu do równowagi emocjonalnej i społecznej oraz ogólnego zdrowia fizycznego, które zostało zaniedbane przez rodziców biologicznych dziecka.

Następne pytanie zadane respondentom zaprezentuje poniższy wykres.

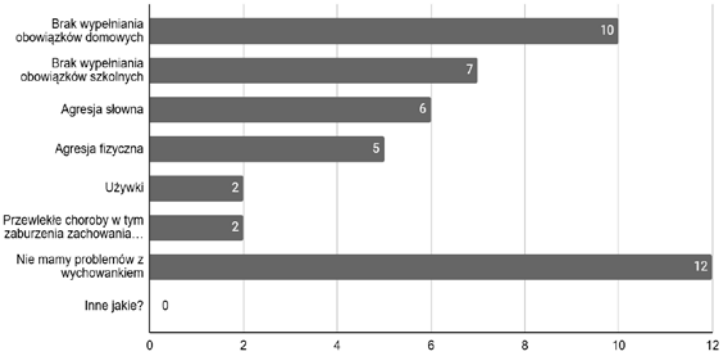

Wykres 1. Problemy wychowanków związane ze środowiskiem szkolnym

Źródło: opracowanie własne.

Rodzice zastępczy w powyższym pytaniu zapytani zostali o występujące w środowisku szkolnym sytuacje problemowe. Zdecydowana większość z nich wypowiedziała się za tym, iż takowych problemów nie ma, zaś pozostali z nich wskazali, że istotnym problemem jest przejawiana przez wychowanków agresja słowna. Następnymi problemami wskazanymi przez badanych było powtarzanie klasy i prezentowana pośród podopiecznych agresja fizyczna.

Następny wykres obejmuje swoją tematyką sytuacje problemowe wychowanków, z którymi przychodzi zmierzyć się opiekunom zastępczym.

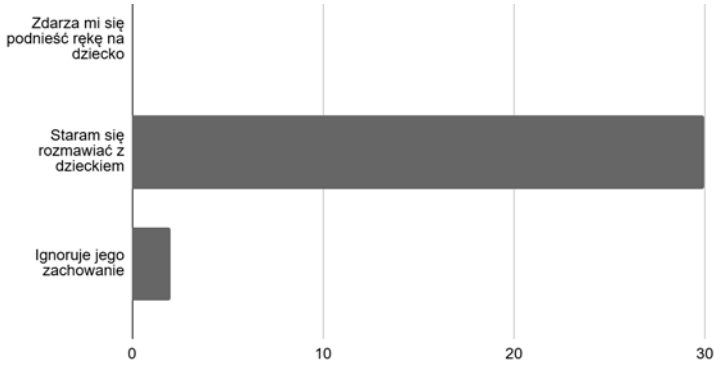

Wykres 2. Przejawianie przez podopiecznych pieczy zachowania trudne

Źródło: opracowanie własne.

Jak prezentuje powyższy wykres w badaniach pochylono się również nad kwestią nieodpowiednich zachowań podopiecznych. W odpowiedziach opiekunów dotyczących negatywnych zachowań wyróżniano kolejno: brak wypełniania obowiązków domowych, brak wypełniania obowiązków szkolnych, agresję słowną, agresję fizyczną, używki, przewlekłe choroby, w tym zaburzenia zachowania.

Wykres nr 3 odnosi się zaś do reakcji opiekunów zastępczych na problemy życia codziennego.

Wykres 3. Reakcje rodziców zastępczych na brak przestrzegania zasad lub wypełniania obowiązków przez wychowanków pieczy

Źródło: opracowanie własne.

Ostatnim przedstawionym na wykresie wątkiem zaczerpniętym z autorskiego raportu badawczego są reakcje pieczy zastępczej na nieprzestrzeganie zasad i niewypełnianie obowiązków przez podopiecznych. Odpowiadając na to pytanie, respondenci zgodnie wypowiedzieli się za tym, iż ich zdaniem najważniejsza jest rozmowa i przedstawienie swoich potrzeb. Świadczy to o tym, iż w środowisku zastępczym nie stosuje się przemocy fizycznej i kar oraz nie ignoruje się zaistniałych przeszkód, jak miało to miejsce w rodzinach biologicznych. Wyniki zaczerpnięte od rodziców zastępczych wskazują na pozytywne metody wychowania sprawowane przez pieczę zastępczą.

Reasumując powyższe, przeprowadzone autorskie badania w ramach pracy licencjackiej ukazały, że opieka sprawowana

przez pieczę wymaga poświęcenia na rzecz dziecka. Trudności zaś pojawiają się w życiu każdego z nas, a radzenie sobie z nimi jest naszym koniecznym zadaniem. Mimo przeciwności losu, dzięki takim osobom jak rodzice zastępczy dzieci mają szansę na dogodniejsze życie w środowisku, w którym zaspokajane są ich najważniejsze potrzeby oraz udzielana jest pomoc w niwelowaniu zakorzenionych problemów.

Kończąc wątek trudności towarzyszących rodzicom zastępczym, warto przedstawić wyniki badań Urzędu Statystycznego w Warszawie, które jasno informują nas o nieprawidłowym działaniu rodzin biologicznych i nieustannej potrzebie interwencji oraz działań ingerujących w rodzinne środowiska dysfunkcyjne.

> *Na koniec 2024 r. w pieczy zastępczej przebywało 77,3 tys. dzieci, z tego 59,8 tys. w pieczy rodzinnej oraz 17,5 tys. w pieczy instytucjonalnej. W porównaniu z 2023 r. liczba dzieci przebywających w pieczy zastępczej zwiększyła się o 2,6%* [www.1].

Zaznajamiając się z powyższym, stajemy przed faktem, iż dobro, zdrowie i życie dzieci w rodzinach niewydolnych wychowawczo z roku na rok jest coraz bardziej zagrożone, a pomoc rodzin zastępczych jest kluczowa, by wspomóc dzieci w trudnej sytuacji życiowej.

Możliwości oraz formy wsparcia niesione przez rodziców zastępczych dzieciom pochodzącym z rodzin dysfunkcyjnych

Pomoc i wsparcie płynące ze strony rodziców zastępczych jest kluczowe dla rozwoju dzieci, które doświadczyły traumatycznych sytuacji w swoich domach rodzinnych. Opiekunowie obejmujący funkcje zastępcze takową pomocą dysponują.

Jak pisze Józefa Matejek rodzice zastępczy w swoich działaniach stawiają na dobro dziecka, wspomagają wychowanka w dążeniu do samodzielności oraz zapewniają mu stabilną przestrzeń,

w której będzie rozwijał się w sposób prawidłowy i pokonywał wszelkie trudności życiowe. Ponadto autorka stwierdza, że ważne jest, by podczas procesu opieki i wychowywania dbać o wszechstronny rozwój wychowanka i przygotowywać go do dojrzałego funkcjonowania emocjonalnego i społecznego w dorosłym życiu [Matejek, 2020].

W tym miejscu warto wspomnieć również o lepszych możliwościach bytowych, które oferuje środowisko zastępcze. Zdecydowanie należą do nich polepszone warunki mieszkalne i stabilna oraz bezpieczna przestrzeń sprzyjająca dziecku, w postaci własnego miejsca zapewniającego prywatność.

W artykule warto przywołać również postulaty Konwencji Praw Dziecka odnoszące się do systemu pieczy zastępczej, które brzmią następująco:

> *1. Dziecko pozbawione czasowo lub na stałe swego środowiska rodzinnego lub gdy ze względu na swoje dobro nie może pozostawać w tym środowisku, będzie miało prawo do specjalnej ochrony i pomocy ze strony państwa.*
>
> *2. Państwa-Strony zgodnie ze swym prawem wewnętrznym zapewnią takiemu dziecku opiekę zastępczą* [Konwencja o Prawach Dziecka, 1991, art. 20, § 1, § 2].

Mając na uwadze całą trudną rzeczywistość, w której znalazło się dziecko, warto wspomnieć o jednej z łagodniejszych form przejęcia opieki, jaką jest rodzina zastępcza spokrewniona, która jest możliwością zabezpieczenia dziecka z rodziny biologicznej do spokrewnionych z nim osób, które decydują się przejąć nad nim opiekę. Kwestią najistotniejszą jest to, iż dziecko zna środowisko mieszkalne swoich krewnych. Ponadto czuje się ono zdecydowanie bardziej bezpieczne wśród ludzi, z którymi łączą go więzi emocjonalne [www, 2].

Mariola Racław, dywagując nad opieką przejętą przez rodziny zastępcze spokrewnione, zwraca również uwagę na panujące wśród krewnych relacje wytworzone z dzieckiem. W swoich

wypowiedziach autorka zaznacza siłę relacji i naturalną łączność powiązań rodzinnych, jakie trzeba natomiast wypracować w przypadku objęcia opieki zastępczej przez rodziny zastępcze niespokrewnione. Racław twierdzi również, że relacja pomiędzy wychowankami, a rodzicami zastępczymi niespokrewnionymi nie musi opierać się na bliskości rodzinnej, lecz sprzyjać tymczasowym kontaktom dziecka z rodzicami pełniącymi funkcję pieczy zastępczej [Racław, 2017].

W Ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej znajdziemy również informację o współpracy rodziców zastępczych z rodziną biologiczną dziecka, która opiera się na wspomaganiu ich w wyjściu z dysfunkcji i przejściu przez proces naprawczy wspomagający powrót dziecka do jego środowiska biologicznego [Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, art. 33 § 1].

Do prawidłowych obowiązków wypełnianych przez rodziny zastępcze należy przede wszystkim odpowiednie traktowanie wychowanka i pozostawanie z nim w dobrych relacjach, co znacząco sprzyja dalszemu funkcjonowaniu. Osoby pełniące funkcje pieczy zastępczej zdecydowanie powinny cechować się opiekuńczością, troskliwością i chęcią niesienia nieustannej pomocy dzieciom pochodzącym z rodzin dysfunkcyjnych. Ponadto opiekunowie za zadanie mają dbać o wszelkie możliwości kontynuacji zainteresowań wychowanków, realizacji przyszłych planów i organizacji ich czasu wolnego [Matejek, 2020].

Janina Maciaszkowa zaś w swoich rozważaniach wskazuje na zadania pieczy, w których wyróżnia dbałość o opiekę zdrowotną dzieci, wyżywienie i prawidłowe ubranie dziecka. Wypowiada się również na temat zauważania przez opiekunów pasji i uzdolnień dziecka i zapewnienia ich kontynuacji. Maciaszkowa zgodnie z Matejek wskazują, iż do zadań rodziców zastępczych należy także dopilnowanie wypełniania obowiązku szkolnego przez podopiecznego oraz wsparcie dziecka w usprawnianiu jego życia społecznego i stopniowym przygotowywaniu go do zdobycia wykształcenia w przyszłym życiu zawodowym [Maciaszkowa, 1991].

Jednym z ważniejszych obowiązków pieczy jest pomoc dziecku w oswojeniu się z napotkaną przez niego nagłą sytuacją. Należy więc towarzyszyć dziecku i wspólnie przejść przez proces adaptacji, by wychowanek znalazł przestrzeń na odnalezienie się w nowej sytuacji rodzinnej.

Istotne jest również wskazanie, iż osoby pełniące pieczę nad dziećmi podlegają doskonaleniu swoich umiejętności wychowawczych poprzez uczestniczenie w szkoleniach, które dają możliwość lepszego zrozumienia dziecka i poszerzania wiedzy w danym zakresie tematycznym. Jak zaznacza Magdalena Joachimowska, jednym z najlepszych przygotowań do pełnienia funkcji pieczy zastępczej jest nieustanna edukacja [Joachimowska, 2008].

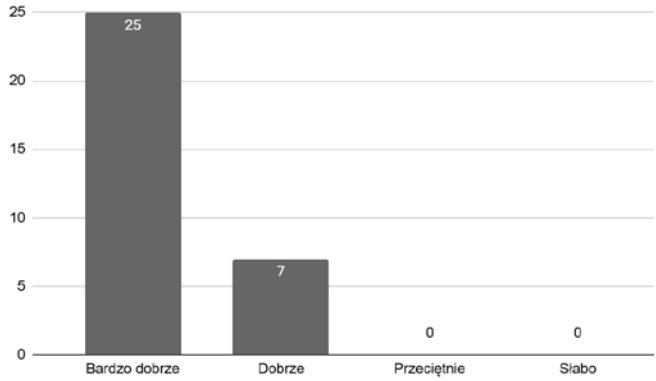
Warto nadmienić, że opiekunowie stale pozostają w kontakcie z instytucją pomocową, jaką jest Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie i tym samym mają styczność z wykwalifikowaną kadrą i specjalistami, którzy służą pomocą i radą w zakresie napotkanych trudności wiążących się z opieką zastępczą.

Jedną z wielu dysfunkcji dzieci zabezpieczonych z rodzin zastępczych jest ich zdrowie psychiczne, o które należy bezwzględnie zadbać po doświadczonych przez nich traumach i silnym stresie. Istotny, jest więc kontakt rodziców zastępczych z dostępną kadrą pomocową PCPR, do której należą psychologowie, pedagodzy oraz inni specjaliści w zakresie wspierania zdrowia psychicznego. Największą konsekwencją zaniedbania zdrowia psychicznego są coraz częściej podejmowane przez dzieci próby samobójcze, samookaleczenia oraz nasilające się choroby natury psychicznej, co rzutuje na życie całej rodziny. Występujące trudności wynikają najczęściej z doświadczeń traumatycznych spowodowanych dysfunkcyjnymi zachowaniami rodziców biologicznych. Staje się to istotnym kłopotem późniejszego etapu wychowania, jakim jest opieka sprawowana przez rodziców zastępczych. Warto więc na uwadze mieć, iż opiekunowie zastępczy dysponują możliwością uzyskania porad przez wykwalifikowaną kadrę nieustannie pozostającą z nimi w kontakcie.

Kolejną możliwością oddziałującą pozytywnie na podopiecznych jest kontakt rodziców zastępczych z dziećmi, nad

którymi pełnią oni opiekę. A mianowicie ich wspólne spędzanie czasu, które sprzyja zacieśnianiu się więzi i budowaniu relacji. Przybliżę wyniki badań uzyskane od respondentów na potrzeby pracy dyplomowej. Przebadani w tym pytaniu zapytani zostali o to, w jaki sposób spędzają swój czas wolny z wychowankiem. W odpowiedziach wyraźnie przeważały formy aktywne, tj. spacery, jazda na rowerze, gry planszowe oraz wycieczki do kina. Pojawiały się również wyjazdy na basen, do zoo, do teatru, wycieczki nad morze i w góry, wspólne porządki, rozmowy, spędzanie czasu na świeżym powietrzu, wspólne wieczory filmowe, wyjścia na salę zabaw, zakupy, czytanie bajek, wspólna zabawa czy biwakowanie. Uzyskane dane świadczą o kreatywnym spędzaniu wspólnego czasu przez rodziców zastępczych i wychowanków oraz o pielęgnowaniu relacji i ich pozytywnym wpływie na funkcjonowanie dzieci.

Na koniec rozważań przywołane zostały także wyniki świadczące o relacjach występujących pomiędzy wychowankami a rodzicami zastępczymi. Wyniki przedstawia poniższy wykres.

Wykres 4. Relacje rodziców zastępczych z wychowankiem

Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie odpowiedzi można wnioskować, iż rodzinna piecza zastępcza ma bardzo dobre i dobre relacje ze swoimi podopiecznymi, co zdecydowanie wpływa na dobro dziecka, generuje pozytywną atmosferę pomiędzy domownikami oraz kształtuje wychowanka w zakresie nawiązywania sprzyjających kontaktów

międzyludzkich. Nie mogłoby być inaczej, ponieważ to relacje zbliżają opiekuna i dziecko do siebie oraz pozytywnie wpływają na proces integracji.

Podsumowanie

Kończąc rozważania, stwierdzam, iż możliwości i form wsparcia ze strony rodziców zastępczych jest wiele, a przedstawiona przeze mnie forma opieki sprawowana jest w dzisiejszych czasach coraz częściej, co świadczy o szerokiej skali dysfunkcji środowisk biologicznych. Ponadto twierdzę, że dzięki uzyskanym przeze mnie wynikom badań można stwierdzić, że opieka sprawowana przez rodziców zastępczych pełniona jest w sposób prawidłowy. Opiekunowie zastępczy dbają o zaspokajanie najważniejszych potrzeb dziecka, co sprawia, że może wychowywać się ono w bezpiecznym środowisku, dbającym o jego zdrowie i życie, czego nie zapewnili mu jego biologiczni rodzice.

Całość moich dotychczasowych refleksji warto porównać ze spostrzeżeniami Pani Katarzyny Błażejewskiej, która odnośnie relacji rodziców zastępczych z rodzicami biologicznymi wypowiada się tak:

> *Rodzice zastępczy podkreślają ważność pomocy zarówno dzieciom, jak i biologicznym rodzicom w dążeniu do reintegracji rodziny biologicznej dziecka* [Błażejewska, 2014].

Słowa autorki pokrywają się zatem z przedstawioną przeze mnie teorią opisującą kontakty opiekunów zastępczych ze środowiskiem biologicznym dziecka.

W swoich rozważaniach Błażejewska pochyla się również nad wyżej wspomnianą przeze mnie tematyką związaną ze szkoleniami organizowanymi dla opiekunów zastępczych, przedstawiając to w następujący sposób:

> *To dzięki szkoleniom rodzice zastępczy mogą dowiedzieć się, jak pracować z dzieckiem, jak wspierać jego rozwój, jak radzić sobie w trudnych sytuacjach i gdzie szukać wsparcia, a przede wszystkim dogłębnie poznają istotę rodzicielstwa zastępczego* [Ibidem].

Uważam więc, że znajduje to swoje odzwierciedlenie w przytaczanej przeze mnie treści świadczącej o istocie znaczenia szkoleń, niesienia pomocy i wsparcia oraz nieustannego zdobywania wiedzy przez osoby pełniące funkcję pieczy zastępczej.

Powyższy artykuł podsumować należy słowami autorki, które niosą jedno z najważniejszych przesłań, związanych ze sprawowaniem opieki zastępczej, która według mnie staje się coraz to potrzebniejszym ukierunkowanym działaniem nastawionym na rzecz dziecka i rodziny

> *Rodzice zastępczy pomimo tego, iż nie mogą być w pełni rodzicami dla przyjętych pod opiekę dzieci, starają się wypełniać role jak prawdziwi rodzice, z wielkim zaangażowaniem i szacunkiem wobec dziecka, bo, jak mówią, to jest ich zadanie* [Błażejewska, 2014].

Myśli te wskazują więc na siłę zobowiązań i deklaracji płynących ze strony rodziców zastępczych wobec swoich podopiecznych.

Kończąc swoje rozważania, przytoczę ostatnią już myśl zaczerpniętą od Józefy Matejek, która niejednokrotnie w swoich wypowiedziach podkreślała, iż piecza zastępcza jest formą opieki i wychowania ściśle połączoną z pasją pomagania, co sprawia, iż

> *[...] to właśnie rodzicielstwo zastępcze w opiece nad dzieckiem nabiera szczególnego znaczenia w kontekście problemów współczesnej rodziny, a rodzinna opieka zastępcza staje się – obok profilaktyki i pracy z rodziną – bardzo ważnym ogniwem w procesie wspierania rodziny biologicznej* [Matejek, 2023, s. 29].

Bibliografia

Błażejewska, K. 2014. *Bariery i szanse rodzicielstwa zastępczego. Rodzina zastępcza receptą na kryzys?* Pogranicze. Studia Społeczne. Tom XXIV.

Guziuk-Tkacz, M. 2011. *Badania diagnostyczne w pedagogice i psychopedagogice*. Warszawa. Wydawnictwo Akademickie „Żak".

Joachimowska, M. 2008. *Rodzicielstwo zastępcze Idea-Problemy-Analizy -Kompetencje*. Bydgoszcz. Wydawnictwo UKW.

Kodeks rodzinny i opiekuńczy z dnia 25.02.1964, Dz. U. 2023, poz. 1606 z późn. zm.

Konwencja o Prawach Dziecka z dnia 20.11.1989, Dz. U. z 1991, poz. 526 z późn. zm.

Kusio, U. 1998. *Rodzina zastępcza jako środowisko wychowawcze*. Lublin. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie- Skłodowskiej.

Łobocki, M. 2007. *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*. Kraków. Oficyna Wydawnicza „Impuls".

Maciaszkowa, J. 1991. *Z teorii i praktyki pedagogiki opiekuńczej.* Warszawa. WSiP.

Matejek, J. 2023. *Rodzicielstwo zastępcze – zawód czy pasja pomagania? Wybrane aspekty funkcjonowania rodzinnej pieczy zastępczej.* Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. DOI 10.34767/SZP.2023.02.01.

Matejek, J. 2020. *Rodzinna piecza zastępcza. Teoretyczne aspekty funkcjonowania rodzin zastępczych*. Kraków. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.

Racław, M. 2017. *Zinstrumentalizowane rodzicielstwo. Rodziny zastępcze – między usługą a odruchem serca. Perspektywa socjologiczna*. Toruń. Wydawnictwo Edukacyjne.

Ruszkowska, M. 2013. *Rodzina zastępcza jako środowisko opiekuńczo--wychowawcze*. Warszawa. Wydawnictwo Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich.

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 09.06.2011, Dz. U. 2011, nr 149, poz. 887, z późn. zm.

[www.1] https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/dzieci-i-rodzina/dzieci/piecza-zastepcza-w-2024-r-,1,9.html [dostęp: 17.09.2025]

[www. 2] https://rops.lubelskie.pl/wp-content/uploads/2022/01/Vademecum-prawne-opiekuna-zastepczego.pdf [dostęp 19.09.2025]